

De waarde van kunst in haar waarde laten.

De samenwerking tussen klasleraar en kunstdocent.

Als kunstdocent die projectmatig wordt ingezet in verschillende klassen en lagere scholen kom ik vaak het volgende fenomeen tegen.

De doelmatige klasleraar.

Dit type leraar ontfermt zich over zijn leerlingen door hen alle gereedschappen aan te reiken om een mooie toekomst op te bouwen. Hij wordt beperkt door leerdoelen die vanuit de visie van het onderwijs de enige voorwaarde zijn tot slagen.

Er is weinig ruimte voor extraatjes en deze leerdoelen slorpen alle tijd op. Een kunstproject is dan zo een extraatje dat enkel als een valabel tijdverdrijf kan gezien worden als de leraar ze op één of andere manier “nuttig” maakt, of met andere woorden, als het project ingebed wordt in de leerdoelen is dat de enige voorwaarde tot slagen.

Het kunstzinnige project kan niet op zichzelf staan. Welke leerdoelen kunnen gekoppeld worden met dat project? Hoe kunnen de als belangrijker ingeschatte leerdoelen van taal en wiskunde toch naar voren komen?

Deze bezorgdheden worden bij de eerste kennismaking meteen op tafel gelegd, nog vaak voor wij een “hallo” uit onze mond krijgen.

Maar kan er dan geen tijd en ruimte gemaakt worden dat kunst op zich een vak kan zijn? Moet kunst altijd in functie van een ander vak staan?

Ik ben er ook van overtuigd dat een klasleraar een belangrijke rol speelt in de motivatie van de leerlingen voor dit vak. Als zij hierin geloven staan hun leerlingen hier ook sneller voor open, wat voor zo een tijdelijk project altijd mooi meegenomen is.

De samenwerking tussen een klasleraar en mezelf is essentieel om een goede start te maken.

Concluderend: mijn doel is om de klasleraar ervan bewust te maken dat kunsteducatie op zichzelf ook van onschatbare waarde kan zijn en waarom het niet altijd nodig is om het belang ervan te reduceren tot een secundaire rol binnen het onderwijs. Het is niet louter een extraatje, of een aanvulling, maar een vrijzinnig educatief mechanisme om leerlingen zichzelf te laten ontplooiën. Ze mogen hierbij gerust even pauzeren en wiskunde en taal achterwege laten.

Deze kunstvakken kunnen het creatief denken stimuleren en helpen leerlingen om buiten de lijntjes te denken bij het oplossen van problemen. Zo benadrukt pedagoog Gert Biesta (2015) in zijn boek het belang van de kunsteducatie voor de ontwikkeling van kritisch en creatief denken, en stelt ook dat kunst het uniek vermogen heeft om de bekwaamheid van leerlingen om complexe problemen aan te pakken te vergroten.

Volgens filosoof Ordine (2020) zijn werk creativiteit de essentie van het menselijk bestaan. Kunsteducatie kan een omgeving bieden waarin deze creativiteit kan groeien zonder beperkingen van het direct waarneembare en resultaatgerichte “nuttige”. Kunstvakken kunnen de leerlingen de vrijheid bieden om te verkennen, experimenteren, te ondernemen, te falen, en hun eigen unieke perspectieven te ontwikkelen.

Wat in deze wereld waar alles de hele tijd aan hoog tempo verandert en evolueert van onschatbare waarde kan zijn.

Judith Wambacq (2021) stelt in “Mogen we nog verwonderd zijn?” met haar pleidooi ‘Kunst en Zingeving’ dat we leven in een wereld waarin nutsdenken het dominante retorisch model is geworden. Kunst, onderwijs, en zelfs de liefde zijn geïnstrumentaliseerde onderwerpen geworden en worden enkel nog ingeschakeld als zij hun nutteloosheid verliezen, ofschoon, als zij in een bepaald vooropgestelde plan of visie passen.

Ik merk dat niet enkel bestuderen maar ook het maken van kunst bepaalde gevoelens kan oproepen en ik denk dat dit ook de leerlingen kan helpen hun eigen gevoelens beter te begrijpen. Het is ook een hulpmiddel om die gevoelens, gedachten en ervaringen te uiten op een manier dat misschien niet altijd lukte met woorden alleen.

In de klasgroep wordt dit al snel duidelijk. De leraren waarschuwen en excuseren zich op voorhand voor die ene wilde leerling die niet echt luistert en niet graag stilzit, of die ene verlegen leerling die heel vaak stil zit en niet mee wil doen. Groot is dan de verbazing als ze zien dat als de leerlingen die ander manier van uiten aangereikt krijgen zich ander tonen naar hun of in de klasgroep. Ze bloeien open en vinden een andere taal die misschien niet meteen een optie was voor de klasleraar.

Het is ook een middel voor het verkennen en ontwikkelen van identiteit op verschillende niveaus. Biesta (2017) benadrukt dat leerlingen in kunsteducatie niet alleen in staat zijn om zichzelf uit te drukken, maar ook om te reflecteren op wie ze zijn en wie ze graag willen zijn. Het is niet alleen een proces van kunst maken, maar ook een proces van zelfontdekking en zelfbewustzijn. En dit kan niet vroeg genoeg beginnen.

Ook Ordine (2020) benadrukt dit idee van kunst als middel van identiteitsontwikkeling. Hij betoogt dat kunsteducatie de leerlingen mogelijkheden biedt om zichzelf te presenteren aan de wereld op een manier die authentiek en uniek is aan hun. Ze kunnen door middel van kunst hun gevoelens en innerlijke gedachten uitdrukken. Ze kunnen communiceren naar anderen wie zij zijn en dat is voor hun ontwikkeling als individu zeer belangrijk. Kunst biedt de leerlingen die veilige ruimte waarin dit allemaal kan en mag gebeuren door de vrijheid, ruimte en tijd die hierin wordt aangeboden. Het draagt allemaal bij aan hun zelfvertrouwen en zelfbewustzijn.

Carolien Pauwels (2021) betoogt in haar werk dat kunsteducatie een belangrijke rol speelt in de ontwikkeling van emotionele intelligentie en empathie bij leerlingen. Door bijvoorbeeld kunstwerken te ervaren en te interpreteren leren de leerlingen zich in te leven in de gevoelens van anderen, en ook om begrip te krijgen voor iemand anders zijn ervaring. Op die manier kunnen wij ook verbinding maken met anderen en de gemeenschap rondom ons. Je kan jezelf verbinden met anderen die misschien vergelijkbare ervaringen hebben, en hierdoor voelen we ons meer verbonden met elkaar, we voelen ons minder alleen of geïsoleerd van de rest van de wereld. Wat in een schoolomgeving spijtig genoeg vaker kan gebeuren dan dat we denken.

Kunst zou dus niet enkel helpen bij individuele identiteit maar ook de collectieve identiteit van gemeenschappen, en zodus is de samenleving hierbij gebaat.

Het speelt een grotere rol dan we denken. Kunst is een krachtig middel voor het uitdrukken van tradities, de geschiedenis en culturele waarden. Het speelt een rol bij het vormen van die gedeelde identiteit en kan sociale cohesie bevorderen. De leerlingen kunnen zich verbonden voelen met iets groter dan zichzelf.

Het “wij” gevoel kan zo versterkt worden en zo kunnen de leerlingen leren op een meer empathische benadering om te gaan met de wereld om zich heen, zeker in een samenleving waar de “ik”-persoon steeds meer op de voorgrond staat. In “Art as therapy” (2016) halen filosoof Alain de Botton en kunsthistoricus John Armstrong dit ook aan. Ze stellen dat kunst kan fungeren als een spiegel voor individuen en gemeenschappen, waarbij het helpt om gedeelde ervaringen en waarden uit te drukken.

Door middel van kunst leren de leerlingen ook kritisch denken, problemen oplossen en hun verbeeldingskracht te gebruiken. Dit draagt bij aan een breder begrip van de wereld om hen heen en hun plaats hierin. Ze ontwikkelen het oordeelsvermogen om kritisch na te denken, wat hun ook kan helpen in hun algehele ontwikkeling en eventueel later succes in het leven.

Sommigen zouden kunnen beweren dat kunsteducatie niet zo belangrijk is als andere vakken omdat het in deze samenleving niet direct leidt naar meetbare successen, op carrièreniveau, of economische voordelen. Ik het dan ook belangrijk om te erkennen dat het doel van onderwijs niet alleen is om leerlingen voor te bereiden op een specifieke baan, maar ook om hen te helpen zich te ontwikkelen tot kritische en empathische individuen die bijdragen aan deze samenleving als geheel en niet als individu. Persoonlijk geloof ik dat kunsteducatie een essentiële speelt in het vormen van deze eigenschappen en bijdraagt aan een allesomvattende benadering van onderwijs die verder reikt dan puur economisch gewin.

Als ik dus even samenvat concludeer ik hieruit dat het duidelijk is dat kunsteducatie een onschatbare waarde heeft die op zichzelf staand kan worden aangereikt. Het biedt unieke kansen voor creatief denken, emotioneel ontwikkelen, zelfexpressie en kritisch denken die niet op dezelfde manier kunnen beantwoordt worden door andere vakken. Daarom vind ik dat het van cruciaal belang is om kunsteducatie te koesteren en te erkennen als een essentieel onderdeel in ons huidige onderwijs, los van zijn relatie tot andere vakgebieden.

De klasleraar fungeert in een situatie zoals deze als een leider en is een richtinggevende kracht in de klas. Zoals reeds gezegd: als de klasleraar gemotiveerd is en een positieve houding tegenover kunsteducatie toont merk je ook dat leerlingen sneller geneigd zijn op zich open te stellen, betrokken te zijn en deel te nemen. Door de juiste motivatie kan de leraar een ondersteunende en stimulerende omgeving creëren samen met de kunstvakdocent waarin leerlingen zich vrij voelen om risico's te nemen, te doen en te falen. De sfeer van vertrouwen en openheid bevordert de leerlingen om zich comfortabel te voelen en open te stellen aan elkaar. Zo kunnen nieuwe ideeën en perspectieven goed ontvangen worden en kunnen we elkaar aanmoedigen om verder te gaan.

Het is dus ook van essentieel belang dat de klasleraar mij ziet als samenwerkende kracht en niet als indringer. Dit is een gezamenlijke verantwoordelijkheid die wij dragen maar door hun positie met hun klas zijn zij vaak de eerste zet om de bal verder aan het rollen te brengen. We kunnen onze krachten bundelen, zij kunnen niet enkel van mij leren maar ik

ook van hun. Zo kunnen we verschillende vaardigheden en perspectieven kunnen combineren om een rijkere leerervaring voor de leerlingen te creëren.

Ik vind het dan ook absoluut mooi om te zien wanneer de leraren hier zich voor openstellen en hun leerlingen in een ander daglicht zien. Ze kunnen niet enkel van de kunstvakdocent iets leren maar ook van hun leerlingen zelf. Eens ze het toelaten is dit een ultieme kans om buiten de traditionele lesmethoden te treden en hun leerlingen op een meer persoonlijke en vaak ook beteknisvollere manier te benaderen. Ze kunnen zich laten inspireren en enthousiasmeren om die nieuwe benaderen te verkennen en hun praktijk te verrijken.

En als je dit allemaal weet als klasleraar, denk je dan niet dat het zonde zou zijn om zo een mooie kans te laten liggen om je te laten verrassen door jezelf en je leerlingen. En dat allemaal door zo een tijdverdrijf als kunst.

Bronnenlijst:

- Biesta, G. (2017). *The rediscovery of teaching*. Routledge.
- Biesta, G. J. J. (2015). *Het prachtige risico van onderwijs*. Phronese.
- Botton, A., & Armstrong, J. (2016). *Art as Therapy*. Phaidon Press.
- Ordine, N. (2020). *Het nut van het nutteloze: een manifest over kennis, kunst en cultuur*. Bijleveld.
- Pauwels, C. (2021). *Ode aan de verwondering*. Lannoo Meulenhoff-Belgium.
- Rutten, K., Soetaert, R., Pinxten, R., Standaert, R., Dekeyzer, B., Verneert, F., Wambacq, J., Taquet, J., & Devaere, B. (2021). *Mogen we nog verwonderd zijn? Een pleidooi voor meer kunsteducatie in het onderwijs*. Owl Press